

Levensbeschouwelijke vitaliteit

In zijn – voorshands – laatste column in dit blad (september 1982, onmiddellijk na de verkiezingen) stelde Ruud Lubbers de vraag, hoe aan de zedelijk-politieke band, die het CDA verenigt, naar de toekomst toe herkenbaar uitdrukking te geven. Deze vraag moet ons bezig blijven houden, omdat van de beantwoording ervan niet alleen de toekomst van de christen-democratie afhangt, maar onze samenleving als geheel ermee gemoeid is. Ruud Lubbers signaleerde in dit verband o.m. dat het CDA de beschikking heeft over een uitstekend beginselprogramma en over daarop gebaseerde verkiezingsprogramma's, die er mochten zijn. 'Maar toch! Te snel drijven wij af naar tactische keuzes, naar overaccentuering van financiële aspecten. Te weinig worden principiële uitgangspunten werkelijk doorleefd.'

Een van de centrale zedelijk-politieke probleemgebieden, waarop dit oordeel van toepassing is, is naar mijn mening het vraagstuk van de verdere uitbouw en het maatschappelijk vitaal houden van een vrije, geestelijk/levensbeschouwelijk pluralistische maatschappij onder en tegenover een ten aanzien van die geestelijke verscheidenheid zelf neutrale staat. Niet ten onrechte roept het Program van Uitgangspunten op 'tot het zoeken van nieuwe wegen om in de gewijzigde omstandigheden in de hedendaagse culturele en maatschappelijke werkelijkheid, aan de levensbeschouwing inhoud te geven.' Maar van een samenhangende uitwerking naar de verschillende maatschappelijke deelgebieden, zodat de nationale, regionale en plaatselijke overheden meer doordacht

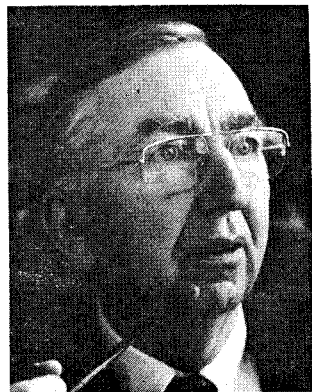
voor zich zien wat hun te doen staat, kan men nog niet spreken.

Men mag wellicht de stelling wagen dat de noodzaak van een levendige, vrije geestelijke pluraliteit zo benadrukt wordt omdat die vrijheid in de ethische crisis, welke de samenleving op vrijwel alle niveaus karakteriseert, niet alleen zélf hoger gewaardeerd, maar tegelijkertijd als zeer bedreigd ervaren wordt. Van katholieke zijde – waar men op dit punt wat in te halen had – is – met name op het Tweede Vaticaans Concilie – ten aanzien van de vrijheid van godsdienst, van levensbeschouwing, van het recht op eigen persoonlijke levenszingeving een 'afstandelijk' standpunt verlaten voor een uitgesproken positieve waardering, die sindsdien alleen maar sterker tot uitdrukking komt. Maar de gevaren, die de geestelijke vrijheid bedreigen worden daarbij steeds eveneens scherp aan de kaak gesteld. Het paradoxale van deze situatie is niet de laatste reden om ons met het vraagstuk bezig te houden. Wij houden een ideaal voor dat – om met Alexander Schwan ¹ te spreken – van een hooggestemde antropologische visie op de mens getuigt, maar wij zijn tegelijkertijd niet blind voor de gebroken 'condition humaine' en de veelsoortige slavernij waarin de mensen én de maatschappij gevangen zitten. Wij moeten het inderdaad met de geestelijke vrijheid wagen, maar dan tevens een antwoord hebben voor de tegenkrachten welke een dergelijk ideaal juist nu, in een steeds meer gedemocratiseerde, economisch-technologisch beheerste en gese-

lariseerde samenleving, zal kunnen oproepen. Psychisch-geestelijke desoriëntatie, skepsis, relativisme en onverschilligheid ten aanzien van het zoeken naar de laatste zin zullen de keerzijde van de medaille zijn. Juist daarom moeten de geestelijke wortels van onze cultuur vitaal blijven. Ik noem – meer als illustratie, resp. als vraag – enkele aspecten:

– Aan de hand van zo uiteenlopende – en betrekkelijk willekeurig gekozen – voorbeelden als 'democratisering van gesubsidieerde instellingen' en 'al dan geen bede in de Troonrede' rijzen vragen als: Betekent een 'neutrale' staat, die de burgers levensbeschouwelijk vrijlaat, dat de levensbeschouwelijke zingeving, óók van de politiek zelf, politiek althans in de privé-marge van de niet-openbaarheid wordt gedrongen? Helpt de overheid dan zelf niet mee aan de taboeïsering van de geestelijke dimensie van de maatschappelijke werkelijkheid? En: hoe brengt de neutrale overheid haar zorg voor een levensbeschouwelijke vitaliteit ethisch uitgewogen in hiërarchie met andere – in dit opzicht wellicht meer 'neutrale' waarden als democratisering, doelmatigheid, e.d.? Hoe moeten in dit verband de principiële en feitelijke mogelijkheden van de neutraliteit van de overheid gewaardeerd worden? Zij kan niet aan ethisch geladen politieke keuzen ontkomen. Maar hoe verantwoordt zij dan haar optreden?

– Die laatste vraag lijkt zich meer toegeëspit op te dringen daar waar er zich spanningen of zelfs tegenstellingen voordoen tussen belangen van ideële en materiële aard. In het huidige politiek-economische klimaat geen denkbeeldige situatie. Bij op het eerste gezicht uiteenlopende onderwerpen als de vormgeving van de ontwikkelingshulp, van het openbare communicatie-bestel en van het cultuurbeleid

mr. L. B. M. Wüst

dreigt dit zich voor te doen. Gaat het hier niet om een spanning, of zelfs botsing van twee vrijheidsbeelden van onderling verschillend zedelijk gehalte, die beiden een appèl op de overheid doen? Hun doorwerking hangt natuurlijk in eerste instantie af van de kracht van de die opvattingen dragende maatschappelijke groepen zelf. Maar de overheid kan door haar keuze of door een *laissez faire* zelf die kracht van dat groepsleven grotelijks beïnvloeden, ten goede of ten kwade. Hier kan zich een niet voldoende doordenken op de principiële uitgangspunten en een – in bepaalde zin – overaccentueren van financiële aspecten en belangen ernstig wreken. Het zou met name kunnen zijn dat wij de – met name óók zedelijke – crisisverschijnselen die wij als CDA in de financieel-economische orde ontwaren en willen bestrijden, uit kortzichtigheid overplanten naar de orde van de fundamentele menselijke relaties en zo de algemene maatschappelijk-ethische crisis, de nood aan solidariteit en zingeving, alleen maar vergroten.

¹ Hoogleraar geschiedenis politieke theorie aan de Freie Universität te Berlijn.